

ESKİ ESER VE ANITLARIN KORUNMASINDA HALKIN EĞİTİMİ

Doç. Dr. Haşim KARPUZ

Eski eserler ve anıtlar milletlerin kültür değerlerinin önemli bir bölümünü meydana getirirler. Kültür varakları insan elinden çıkan biçim, fonksiyon ve sanat bakımından değer taşıyan nesnelere dir. Onlar bir ülkenin tarihinin, coğrafyasının, kültür ve sanatının yaşayan ve sürekliliği olan belgeleridir. Onların eskilik, maddi ve sanat değerleri yanında en önemli bir özellikleri de hangi tür ve boyutta olursa olsunlar insan emeğinin ürünü olmalarıdır.

Ülkemizde atalarımızın yarattığı kültür varlıklarından başka daha önceki uygarlıklara ait bir çok eser bulunmaktadır. Kültür varlıklarının korunması, onarılması ve değerlendirilmesi milli kültürün canlı tutulması, toplum fertlerinin birleştirilmesi ve zengin tarihi çevrenin yaşatılması için gereklidir. Ne yazık ki ülkemizde sit alanları, bütün olarak veya tek başlarına anıtlar, taşınabilir kültür varlıkları yeterince korunamıyor, yurt dışına kaçırılmaları önlenemiyor. Kültür varlıklarımızı tehdit eden bir çok sebep bulunmaktadır. Bunları iki grupta ele alabiliriz: Tabiat şartları sonucu ortaya çıkan tahribat ve insanların yaptığı zararlar ve tahripler.

İnsanların kültür varlıklarına yaptığı zararlar tabiatınkinden daha fazladır ve çok çeşitlidir. Bunları da genel olarak ikiye ayırabiliriz. Şuursuz olarak bilmeden yapılanlar; ekin ekmek, toprak çekmek, taş almak, depo-alır kullanımı gibi ihtiyaçların karşılanması sonucunda oluşan tahripler. Kasıtlı olarak yapılan tahriplerin başında izinsiz define arama-kaçak kazılar, eski eser kaçakçılığı, eski eser toplayıcılığı, yapıların yıkılıp ortadan kaldırılması şeklinde yapılan tahripler gelmektedir.

İnsanların bilerek veya bilmeyerek yaptıkları eski eser tahripleri ve kaçakçılığı yoluyla ne kadar kültür varlığımızı kayıp ettiğimiz hepimizin malûmudur. Eski eser kaçakçılığı ve anıtların korunmasında yapıla-

cak işlerin başında halkın eğitimi gelmektedir. Ancak bu yolla konuya daha kesin ve uzun süreli bir çözüm bulunabilir.

Eğitim kişinin toplum değerlerine ve yaşama biçimine uyumunu sağlayan bir olgudur. Eğitim yoluyla kişiye ana bilgiler kazandırır, kişisel yeteneklerin ortaya çıkmasına, olaylar karşısında çözümler yaratılmasına imkân sağlar. Eğitim programları arasında önemli bir bölümü de halk eğitimi oluşturmaktadır.

Eski eser ve anıtların korunmasında halkın eğitimi çok yönlü bir olay olarak karşımıza çıkmaktadır. Günümüzde bu alana bazı yenilikler getirilmiştir. Özellikle eğitim seviyesi düşük toplumlarda halk eğitimi yoluyla bir çok alanda kişiler bilgilendirilmektedir. Halk eğitimi programları içerisinde eski eser ve anıtların korunması konusunu da koymak ve ve bunun için çalışmalar yapmak gerekmektedir. Bu programlar ve diğer yollarla halkımız yeterince aydınlatılırsa eski eserlerin ve anıtların korunmasında ilgili ve duyarlı olacaktır.

Kültür varlıklarının korunmasında halk eğitimindeki esas amaç eski eserlerin önemi, tarih, kültür ve sanat değerlerinin halka öğretilmesidir. Bu varlıkların milletin ortak değerleri, bu ülkenin ve toprağın ayrılmaz parçası oldukları, onlar sayesinde geçmişimizi, bilim ve teknolojinin gelişimini öğrendiğimizin halka anlatılmasıdır. Bunun için kültür varlıklarının özelliklerini ayrıntılı olarak ortaya koymamız gerekmektedir. Kültür varlıklarını neden korumamız gerektiğini açıklamalıyız. Bunu yapabildiğimiz takdirde halk bu eserlere sahip çıkacak onları koruyup tahripine engel olacaktır.

Bu alanda yapılacak çalışmalar' öncelikle kırsal kesimde, köyde yaşayan yurttaşlara yönelik olmalıdır. Köyündeki ve çevresindeki anıtların, yerleşmelerin, tarlasından çıkan küçük buluntuların değerini bilen vatandaşımız onları tahrip etmeyecektir. Gördüğü kasıtlı tahripleri haber verecek, ele geçirdiği buluntuları müzelere getirecektir.

Halkın yanında özel olarak resmi görevlilerin imamların, öğretmenlerin, emniyet ve jandarma belediye, imar-bayındırlık görevlilerinin eğitilmesi gerekmektedir. İmamlar ve öğretmenler görevleri gereği en az her ailenin bir ferdiyle hergün yüz yüze gelebilen kişilerdir. Bunlar yeterince bilgilendirilebilirse halkın eğitimine yardımcı olunur. Köy imamları önce kendi görev yaptığı camii ve içindeki eşyanın mimari ve sanat değerini bilebilirse yıktırılıp değiştirilmesine, süsleme unsurlarının yok edilmesine, halıların kilimlerin, el yazmaların, levhaların... atılıp satıl

masına engel olacaktır. Öğretmenler öğrencilerini ve köylüleri bu konuda aydınlatacaktır.

Günümüzde hızlı tahriplerle yok olan kültür varlıklarının başında kendi kültürümüzün unsurları gelmektedir. El sanatı ürünlerimiz, eşya ve giysilerimiz, tarım aletlerimiz toplanıp yurt dışına çıkarılmaktadır. Çok değerli eserler bu yolla yabancı müzelere gitmiştir. Bu eserlerin köyden çıkarılmasını ve ebediyen yitirilmesini sağlayan eser toplayıcıları ve kaçakçılarının etkisiz hale getirilmesinde öğretmen-imam ikilisine büyük görevler düşmektedir.

Emniyet, jandarma ve gümrük görevlileri de eski yerleşmeler, anıtlar veya taşınabilir eski eserlerle karşılaşmaktadırlar. Bu görevlilerin çoğunlukla kültür varlıklarının geçmişleri ve sanat değerleri hakkında bilgileri bulunmamaktadır. Hangi eserlerin kanun kapsamına girdiği, hangilerinin girmediği konusunda tereddütleri bulunmaktadır. Bu görevliler yeterince eğitilirse görevlerini eksiksiz yerine getireceklerdir. Ayrıca korumada doğrudan görevli müze ve ören yeri bekçilerinin de define ve kaçak kazılar konusunda eğitmek gerekmektedir. Belediye imar plânlarının yapımında kentin tarihi dokusu, anıtların korunması konusunda ilgililerin seminer ve kurslarla bilgilendirilmesi gerekir.

Yukarda özetlemeye çalıştığımız gruplara yönelik olarak şu düzenleme ve eğitim faaliyetlerini gerçekleştirebiliriz:

1. *Eğitim programlarında düzenleme:* İlk ve orta dereceli okulların ders programlarında düzenleme yapılarak Türkçe, Sosyal bilgiler, tarih, sanat tarihi ve turizm gibi derslerin konuları arasına eski eser sevgisi ve korumacılığını esas alan ders konuları konulabilir. Öğrencileri büyüklerden ayrı düşünmemeliyiz.

2. *Konferanslar:* Başta köyde oturan yurttaşlar olmak üzere kasaba ve şehirlilere yönelik konferanslar verilebilir. Bu konferanslar müzelerde, kütüphanelerde veya büyük salonlarda yapılabilir. Halk için ve diğer görevliler için ayrı konferanslar verilebilir. Konferanslarda diya, belgesel film gibi görsel malzemeden yararlanmak gerekir.

3- *Kurs-meslek içi eğitim semineri:* Eski eserlerin korunması konusunda imamlara, öğretmenlere, polis, jandarma ve gümrük ve diğer görevlilere kendi kurumlarında kurslar ve meslek içi eğitim seminerleri düzenlenebilir.

4- *Radyo ve televizyon programları:* Bu konuda radyo ve televizyon en önemli eğitim yollarından birisi olarak görülmektedir. Spotlar, haber

programları röportajlar ve belgesel filimlerle geniş halk kitlelerine eski eser sevgisi kazandırılabilir. Son yıllarda TRT'nin radyo ve televizyon programları arasında bu konuda yayınlara yer verilmiştir. Özellikle belgesel programlar çok yararlı olmuştur. Araştırma gezilerimizde şahit olduk ki halk bu programların etkisi ile tarihi eserlerin kıymetini anlamaya başlamıştır. Köyündeki höyüklerin, kervansarayların, camilerin neden korunması gerektiğini öğrenmiştir. Radyo ve televizyonda bu tür programların artırılması gerekmektedir.

5- *Gazete ve dergiler:* Yazılı basın da eski eserlerin korunması ve sevdirilmesi konusunda -yararları fazladır. Günlük yazılar, araştırma yazıları, seri röportajlarla koruma kavramı, eserlerin sanat değerleri konusunda düşündüklerimizi okuyucuya iletebiliriz. Hazırlanacak cep kitapları ve broşürler bu tür yayınlarla ek olarak dağıtılabilir.

6- *Kültür Bakanlığının, müzelerin yapacağı eğitim faaliyetleri:*

Yukarıda sıralanan eğitim faaliyetlerinin bazılarını Kültür ve Turizm Bakanlığı gerçekleştirebilir. Bu konuda bir dizi konferans ve seminer çalışması yapılmış ve olumlu sonuçlar alınmıştır. Ayrıca konu ile ilgili bakanlık olduğu için yapılacak çalışmalarda düzenleme ve programlar yapılabilir. Koruma konusunda müze uzmanlarının sorumlulukları çoktur. Zamanında belgeleri hatırlayıp koruma kararlarını aldırmaları gerekir. Aksi durumlarda değerli eserler yıkılıp yok olmaktadır.

Kültür varlıkları insanların zevk ve ihtiyaçlarının sonucu ortaya çıkan ve sanat değeri taşıyan nesnelere dir. İnsanın geçmişine ışık tutan belgelerdir. Tarihi çevre ile birlikte bir bütün oluştururlar. Eski eserlerin korunması bir çok bakımdan önemlidir. Tarih ve kültür değerleri toplumsal birliği kuvvetlendirir. Sanat değerleri ise milletin ortak beğenisi ni ve yaratıcı gücünü gösterir.

Eski eserlerin korunup müzelere kazandırılması, anıtların onarılarak çağdaş kullanımlara açılması bütünüyle bir kültür mirasının gelecek kuşaklara aktarılmasıdır. Bu mesele sadece halkın eğitimi ile çözümlenemez. Eğitim uzun süreli bir çalışma gerektirir. Eğitim yapılırken yıllar geçer, yıkımlar devam eder. Bunun için eğitim faaliyetlerinin yanı sıra yasal ve koruyucu tedbir alınması gerekmektedir. Hükümet programlarında konuya yer verilmeli ve belirli bir kültür politikası ortaya konmalıdır. Eski eserlerin anıtların korunması için koruma seferberliği başlatılmalıdır. Korumada görevli bakanlık ve genel müdürlüklerle diğer kurumlar TRT, Üniversiteler ve basın yayın organları arasında işbirliği yapılmalıdır.